

SAITOS LAJOS: HERÓDES TESTBESZÉDE

Saitos Lajos kötetnyitó verse az alkotás lényegét ragadja meg — és egyúttal mintegy eligazítás is a szerző ars poétikáját illetően: „Ha erőltetem, nem megy, / ha kisujjamból rázom ki, / felsülök vele — / hagyom, hogy súgja a hang” (*Vers-írás*).

Persze az a bizonyos titokzatos hang csak olyanfélét súghat, ami bennünk rejtezik, bennünk motoszkál. Így mi sem természetesebb, hogy Saitos Lajos költészetében is a megélt élmények kapnak hangsúlyt. A papírra vetett szavak, sorok azonban korántsem csupán az emlékek felidézését jelentik. Emlékekkel mindannyian rendelkezünk, mégsem ír mindenki verset. Kell hozzá az a bizonyos belső hang, a lélek, ami átszerkeszti a bennünk kavargó képeket, víziókat. Nem mindenből lesz vers („Vannak megíratlan / megírhatatlan versek” — mondja erről a költő [*Egy vers parafrázisa*]). De vannak, amik facsarják a szívet, amik kikívánkoznak — főleg, ha az idő múlásával a közös élmények átélői, tanúi már csak efféle lélekmélyi szövegeken keresztül szólíthatók meg. „Az utcát már rég átkeresztelték (...) de a ház még ma is ott áll hol első / albérleti szobámra leltem” — írja a régmúlt idők utcáin botorkálva. Ám mindjárt szembesülni kényszerül a hiánnyal is: „de hol vannak a jószágos asszonyok / kikhez ditirambust írhatnék mostan” (*Régi albérletek*). Mert ami elmúlt, az sok szempontból el is veszett. Pótolhatatlanná vált. Épp ezért a költő is sajtó szívvel gondol azokra az emlékekre, amelyekben több lehetőség volt, mint ami végül megvalósult, s a ház lakóira, akikkel együtt élt ugyan, de mégis mennyi titok maradt mögöttük. Ilyen például „a házbéli Mária néni ki / lányként megjárta Auschwitcot”.

Valahogy kifosztva érzi magát az ember Saitos Lajos eme verseit olvasva. Nehéz megbarátkozni a gondolattal, hogy múltunk tanúinak jó része már csak az emlékeinkben él. S ha mi magunk már nem leszünk, ki emlékezik rájuk? De a költő megtalálja és élénk tárja a vigaszt nyújtó szavakat, melynek lényege, hogy a világ nemcsak belőlünk áll, volt előttünk és lesz utánunk is, s amit mi nem tudunk megvalósítani, az másoknak talán majd sikerül: „mások alusszák álmod // s az álom tökéletes” (*Tercinatöredékek*).

Saitos Lajos számos versét ajánlja kortársainak, vagy — miként a kötet záró ciklusában — a közülünk már eltávozott barátoknak és íróársaknak Kormos Istvántól Weöres Sándorig, Barabás Zoltántól Turcsány Péterig.

Ezen írások közül elsőként a könyv címadó versét, a Pomogáts Béla irodalomtörténésznek dedikált *Heródes testbeszéde* című költeményt emelném ki. A vers központi gondolata az emberi felelősség.

Amiről bizony olykor hajlamosak vagyunk elfeledkezni. Mintha az ember természetesnek tekintené, hogy akarat-szegényen, valós és érdemi tettek nélkül, vegetálva élje fel a megváltással kapott szabadságot: „iszonyú béke jött ránk / a megváltással hirtelen” — szögezi le a költő, majd így folytatja: „mily egyszerű is így a világ / csak tétlenkedünk — büntelen / ha egyik fogunk kihullik / s ha a másik is vásik / a végső csikordulásig”.

Szinte ugyanerre a gondolatra rezonálnak az *Édentől a vadonig* című vers alábbi sorai is: „Amidőn a kiűzetés megtörtént (...) a »vadonosodás«, mely a lelkegig ér fel, / visszavonhatatlanul elkezdődött”. Mintha az ember szándékosan és folyamatosan a kiűzetést választaná. Mintha már nem céllal élné az életét, mintha beletörődne saját javíthatatlanságába.

Nem véletlen tehát a költő múltba fordulása. Mintha csömöre lenne a jelenvaló világtól. Azokat keresi, szólítja írásaiban, akik még értelmet tudtak adni az életnek. Így fordul például gyermeki közvetlenséggel rég elvesztett szüleihez: „Szólítlak anyám / Hamar Örzse... / mennyi tüzedhez / van-e rözse (...) Apám is szólítom / ennevemem / van-e a pincében / óbora lenn” (*Kiszólitó*).

Ezekre a kapaszkodókra van szükség a túléléshez, a további értelmes léthez. Mert a közvetlen tapasztalás bizony újra és újra azt bizonyítja, hogy „Az Úr azúr ege alatt / a tú a bakeliten / sercegve meg-megakad // Káin és Ábel arca / s alattomos harca // nota bene: emberemlékezet / óta mindig ugyanaz a nóta” (*Kőfolylás*).

Az emlékezet mégis az emberi lét egyik legfontosabb pillére. „Ugyan mi / mámorítóbb / a bor vagy az ecet // a bortól eszeveszetten / megrészegülsz // az »ecet« / maga az emlékezet” (*Bor és ecet*).

Az ember természete, hogy folyton úton van. Időben is és térben is. Ezért mindig kérdéses a honnan-hová, illetve a mettől-meddig viszonylata. „Ha elmegy — nem jössz vissza / ha visszajössz — / nem mentél el” — szögezi le a költő (*Koán*).

De van pont, ahonnan már nincs visszatérés, ahol „kaszák lógnak / a diófaágon // most másvalaki arat / sarjú-életet” (*Gyász*). Az elkerülhetetlen elfogadása természetes dolog. („A szobrász anyagban gondolkodik / a törvényhozó szellemben / a költő — akaratban // Atya és Fiú / ugyanabban // a megváltoztathatatlanban.”) De megint ott feszül a kérdés, hogy a földi létet magunk számára olyanná tettük-e, amilyenné tehetjük? Elégedettséggel tekinthetünk-e vissza? Vagy keserűen sóhajthatjuk a költővel: „szeretni már / nem volt időnk”.

Persze nem minden ponton ilyen kesernyés hangulatú ez a kötet. Ezúttal csupán egyetlen szálát emeltem fel a versekben húzódó mondanivalóból. Saitos Lajos azonban tud könnyedebben is szólni a világról. A Weöres Sándornak hódoló egysoro-

saiban a szólelemény és a humor egyaránt megtalálható — de a csipkelődő szójáték mögött itt is fellelhető a mélyebb üzenet: „Van Gogh. Van góg. Van mire.”

Fontos könyvet adott a kezünkbe a hetvenedik életéve felé közeledő Saitos Lajos. Számvetés ez, visszatekintés, és egyúttal útkijelölés is — miként azt maga is megfogalmazza a *Kőfolyás* című versfüzér záró soraiban: „bárány lesz újra / a sereghajtók seregében”. (*Vörösmarty Társaság, Székesfehérvár, 2016*)

OLÁH ANDRÁS

SEAMUS HEANEY: ÉLŐLÁNC

Nem egyedülálló jelenség az, hogy egy költő, élete végéhez közeledve, összegzést, számvetést tart, alámerül a személyes múltba, és nyíltan saját emlékeit teszi meg versei tárgyává. É tulajdonképp nagyon is általánosnak mondható emberi gesztus mégis azért lehet figyelemre méltó, mert a költészet közegén keresztül valóban betekintést enged olvasóinak egy lezárulófélben lévő életpálya tapasztalataiba. Seamus Heaney utolsó (angol nyelven eredetileg 2010-ben, *Human Chain* címmel) megjelent verseskötetének tematikája is jellemzően az emlékezés körül forog. A versek azonban távolról sem pusztán a lajstromkészítés, a dokumentálás szerepét töltik be, ezt bizonyítja a Heaney által használt líranyelv, amely tulajdonképpen olyan, mint a versekben újraalkotott falusi környezet, a helyek, az életképek: egyszerre puritán és kristálytisza, lényegre törő, de szolidan díszített.

A versé transzformált személyes emlékekből valódi, szokatlanul erős bensőségesség árad, ami egyrészt a halál érezhető közelségéből ered (a költő három évvel később elhunyt), másrészt az emléktanyag képszerű megrajzolásának is köszönhető, így az emlékek terei és tárgyai sem szorulnak háttérbe. A szövegek tehát sikeresen segítenek abban, hogy magunkban újraalkothassuk a költő életének bizonyos helyszíneit és eseményeit (hiszen itt aligha kétséges a lírai alany és a költői szubjektum szoros közelsége, mondhatni egybecsúsása). A tapintható személyességből kifolyólag a versekben megszólaló hang végig állandónak, egyenletesnek, sőt a visszatekintő perspektíva ellenére is önazonosnak tűnik.

Az emlékfeldolgozó tematika mellett a kötetben gyakrabban találkozhatunk olyan szövegekkel, melyek éppen hogy nem valamilyen életrajzi fordulópontot ragadnak meg, hanem apró, inkább banálisnak, jelentéktelennek tűnő történéseket avatva verstárggyá, egyszerre hordoznak hangulati-közérzeti jeleget, de versként kiegészülnek egy bölcséleti dimenzióval is. Szép példa erre az *Album* című versegyüttes első darabjának utolsó két sza-

kasza: „(...) annyi levegős vasárnap / Kémléltünk sípcsontig harangvirágban / Magherafelt négy messzi tornya felé. // Már késő lenne idézni, a szerelemre / Az is bizonyosság, ha ketten kitartón / Nem egymásra, de egy irányba néznek.” (8.) Heaney utolsó kötetének verseiben tehát szétválaszthatatlanul fonódik egybe a mindennapok valósága az arra épülő elvont, kontemplatív gondolkodással, ami az emlékezés valódi mélységét adja.

Az *Élőlánc* nem tagolódik külön ciklusokra, ám a közös főcím alá rendezett, sokszor csak római számokkal (de néhol ezen felül saját címmel is ellátott) versegyüttesek, mint amilyen az imént idézett *Album*, vagy a humorosan csengő *Angolnáművek* is, tulajdonképp betöltik a ciklusok szerepét, segítenek a számbavételben, kijelölnek bizonyos tematikai csomópontokat. A kötet többi részét önmagukban álló versek alkotják.

Bár a magyar nyelvű kiadás négy fordító — Ferencz Győző, Gerevich András, Imreh András és Mesterházi Mónika — munkája révén jött létre, a versek mégis homogén megszólalásúak, nem tapasztalhatóak stílári kilengések; a kötet kirajzolódó ívét segíti a szerencsésen egységes megszólalásmód is.

A magyar kiadás azonban nem csupán az angol kötet teljes versanyagát tartalmazza, hanem a függelék részeként elolvashatjuk Heaney 1995-ben készült beszédét is (Szilágyi Mihály fordításában), melyet Nobel-díjának átvételekor mondott el. E beszéd, mivel egyszerre visszaemlékezés és ars poetica is, sok mindent elmond Heaney költészetéről alkotott felfogásáról, szépen összefoglalva a fent említett tematikai egyszerűséggel összekapcsolódó filozofikusságot. Meglátása szerint „a költészet olyan rendet teremthet, amely éppúgy érzékeny a külső világ behatásaira és hű a költő lényének belső törvényeire, mint ahogy ötven éve kifele és befele fodrozódott a víz a mosókonyha vödörében”. (96.) A teljes terjedelmében közölt beszéden kívül pedig még egy rövid, összefoglaló jellegű utószó is segíti a magyar olvasót abban, hogy összefüggéseiben láthassa a kötetet.

Bár az öregkori „emlékezetlira” gyakorta kap borongós, sötét tónusokat, vagy sugall feladást, végső rezignációt, szerencsére az *Élőlánc* szövegeire annak ellenére sem ez, sokkal inkább egyfajta vitalitás a jellemző, hogy Heaney 2006-ban, 67 évesen agyvérzésen esett át. A melankólia bizonyos fokú érthető jelenléte mellett is úgy érezhetjük, sokszor mégis éppen a múlt boldogsága dereng föl képszerűen a versek helyenként már-már bukolikus, idilli hangnemén keresztül. Heaney költészetének egyszerűségben rejlő kifejezőereje révén mi is részesülhetünk a megformált érzésekből, tapasztalatokból. A kötetzáró *Papírsárkány Aibhúnnak* pedig a szélben szálló sárkány elemi erejű, kataritikussá nagyított képével egyszerre szolgál egy em-